

Evropské právní dějiny

Ladislav Vojáček

Instituty středověkého soukromého
práva

/s příklady z českého práva/

Soukromé právo

- středověké právní řády členění na soukromé a veřejné právo neznaly
- nejednotné vymezení
 - Ulpianus: = to, co se vztahuje k osobám
 - = právní vztahy, v nichž jsou subjekty v rovném postavení
- práva osob, věcné právo, závazkové právo, dědické právo
- neexistence jednotného práva

Vybrané instituty středověkého a raně novověkého práva:

1. Obecné pojmy
2. Rodinné právo
3. Věcná práva
4. Dědické právo
5. Obligační právo

Vybrané instituty soukromého práva

- právní subjektivita
- objekty práv
- právní (a protiprávní) úkony
- křesťanské manželství a s ním souvisící instituty
- rodinný nedíl a s ním souvisící instituty
- „vlastnictví“ a další věcná práva
- závazky
- ručení za závazky
- pořizování pro případ smrti

Subjekty práv (osoby)

- fyzické osoby
- právnické osoby
 - korporace
 - nadace

Právní subjektivita

- způsobilost k právům a povinnostem
- způsobilost k právnímu a protiprávnímu jednání

Omezení právní způsobilosti

- věk
- zdravotní stav
- marnotratnost
- pohlaví
- rodinný stav
- občanská čest
- náboženství
- státní příslušnost
- povolání
- příslušnost k různým společenským vrstvám

Objekty práv

- movitosti a nemovitosti
- věci dělitelné a nedělitelné (fyzicky, právně)
- spotřebitelné, nespotřebitelné a opotřebitelné
- zastupitelné a nezastupitelné
- ocenitelné a neocenitelné
- obchodovatelné a neobchodovatelné
- hlavní věc a příslušenství
- skupinu věcí bez pána
- plody
- hromadné věci
- později také
 - + věci jednoduché a složené
 - + věci přítomné a budoucí

Právní skutečnosti

- jednání
 - právem povolené právní úkony
 - právem nedovolené protiprávní činy
- skutečnosti, při nichž lidská vůle absentuje nebo není relevantní

Právní úkony

- formální a bezforemné
- jednostranné a dvoustranné
- lukrativní a onerózní
- inter vivos a mortis causa

Protiprávní úkony

- delikty proti osobě = násilné činy
- veřejnoprávní delikty (crimina) a soukromoprávní delikty (= 19. století)

Sankce

- a) za útoky proti osobám:
 - zpočátku krevní msta (neomezená, pak uplatňování principu odvěty)
 - výkupné (compositio, homagium)
- b) když stát stíhal porušení práva a pořádku jako takového:
 - pokuta
 - trest ztráty majetku (= alternativa k trestu smrti i samostatný trest)
 - trest smrti

Základní instituty manželského práva

- Zasnoubení

= vzájemný slib, že v budoucnosti uzavřou manželství

- Manželství

= trvalé a úplné společenství života mezi mužem a ženou

Křesťanské manželství a s ním souvisící instituty

- svátost, monogamie a nerozlučitelnost
- **manželské překážky**
- zvláštní majetková práva žen:
 - věno + **obvĕnění** + jitřní dar
- nemanželské děti
- sirotci
- **rodinný nedíl**

Rodinný nedíl

= rodinné majetkové společenství

- otcovský, bratrský, strýcovský nedíl
- vystoupení – pak právo ssutí (retrakt)
- odúmrt' (KČ 1497, MM 1587)
- spolek (unio, hromada)

Příbuzenství a švagrovství

■ pokrevní

- mužské, též agnátské
- ženské, též kognátské

- určování stupně příbuzenství

■ adopční

■ duchovní

+ švagrovství

„Vlastnictví“ a další věcná práva

- movitosti a nemovitosti
- „dědictvie“ dědičné (zpupné), manské (lenní), nesvobodné (emphyteusis)
 - dělené vlastnictví
- vlastnictví půdy ve městech
- církevní vlastnictví půdy
- nesvobodná držba
- věcná práva k cizím věcem

Nabývání vlastnictví

a) derivativně

- kauza + odevzdání do vlastnictví
- uvedení do držby

b) originálně

Věcná práva k cizím věcem

= právo omezeným způsobem nakládat s cizí věcí s oprávněními i vůči třetím osobám

- právo kobyliho pole
- omezení vlastníků, např. v zájmu efektivního hospodaření s pitnou vodou
- holé neboli komorní platy

Královské regály

- horní (urbura + předkupní právo)
- mincovní
- solní

Obligační právo

Limity rozvoje

- propojení rodinněprávních a věcných práv a s tím spojené kolektivní vlastnictví
- naturální forma hospodaření

Důvody vzniku obligace (závazku, dluhu)

- delikt
- smlouva

Závazky

= dvou nebo vícestranné právní vztahy,
zakládající vzájemná práva a povinnosti
smluvních stran

- naturální směna (později označovaná frajmark)
- kupní smlouva
 - litkup
- darování (dání, vzdání)
- zápůjčka – pozdě a málo („*nummus non parit nummus*“)

Ručení za závazky

- subsidiární právní vztah
- osobní ručení
 - osobní svobodou a ctí
 - ležení (vyvolávání rukojmí - lání pro dluhy – braní v křesťanech i židech)
 - vězení pro dluhy
 - majetkem
 - rukojemství
- věcné ručení
 - zástavní držba
 - hypotéka (od 16. století)

Pořizování pro případ smrti (kšaftování)

- limitující faktory
 - rodinný nedíl
 - právo odúmrti (v KČ 1497, v MM 1587)
- fingoovaný zápis do zemských desek
 - bez místa
 - s místem
- dědění v městském právu rozvinutější